

Memorie van Toelichting

Jaarstukken 2018

Memorie van Toelichting

Jaarstukken 2018

Inhoudsopgave

1. Inleiding	5
Financiële terugblik op 2018	7
2. Inhoudelijke hoofdlijnen en accenten bij de jaarstukken 2018	9
2.1 Limburg werkt en groeit	9
2.2 Limburg voor elkaar	10
2.3 Leven in Limburg	11
2.4 Energie van Limburg	13
2.5 Limburg leefbaar en groen	14
2.6 Limburg verbonden en bereikbaar	17
2.7 Limburg onbegrensd	18
2.8 Limburg in actie	19
3. Limburg betaalbaar	23

I. Inleiding

Met de Jaarstukken 2018 wordt verslag gedaan van de bereikte resultaten over het begrotingsjaar 2018. De Jaarstukken 2018 en deze Memorie van Toelichting zijn vastgesteld door het college van Gedeputeerde Staten op 9 april 2019, op basis van het coalitieakkoord 2015-2019 'In Limburg bereiken we meer!'. Dit geldt voor zover verslag wordt gedaan van de bereikte resultaten, als ook voor passages die zich richten op de toekomst. De Jaarstukken dienen als zodanig gelezen te worden.

Na het vaststellen van de beleidskaders volgens het coalitieakkoord 'In Limburg bereiken we meer!' en de Voorjaarsnota 2016, is de uitvoering centraal gesteld. Met de diverse voortgangsrapportages en de Jaarstukken is de voortgang in beeld gehouden. 2018 heeft in het teken gestaan van uitvoeren, met versterking van onze aanpak in partnerschap met het Rijk, de Limburgse gemeenten en met alle Limburgse partners die een bijdrage willen leveren aan onze ambities. Dit is terug te lezen in de separate inhoudelijke hoofdstukken.

De jaarstukken tonen ook opgaven die nog aandacht vragen. Dat is soms te herleiden tot nieuwe of grote ambities, grote belangen, forse investeringen en een complexe samenwerking waarin meerdere partners het tempo samen bepalen, zoals in het kader van de veranderingen in het sociale domein, de energietransitie, wateropgaven of natuurontwikkeling. Soms hebben we te maken met gewijzigde omstandigheden, zoals de aantrekkende economie of een bijstelling van prioriteiten in Rijksbeleid of gemeentelijk beleid.

De voortgang hebben wij weten te bereiken door samenwerking met kennispartners, ondernemers en actieve inwoners van Limburg die in actie willen komen voor een welvarend en sociaal Limburg. Daarin is een stevige plek weggelegd voor de realisatie van het Limburgs Aanbod aan het Kabinet Rutte III. De investeringslijnen 'verduurzaming van het chemiecluster Chemelot' en 'de verduurzaming van de gebouwde omgeving' zijn actief en succesvol ingebracht in de voorbereidingen van het Klimaatakkoord. We hebben actief ingespeeld op het landelijke programma voor proeftuinen voor aardgasvrije wijken. Voor het onderdeel Transformatie van de regio Parkstad zijn we gekomen tot een Regiodeal. Vanuit Rijkszijde worden momenteel ook voorbereidingen getroffen voor een nieuwe, derde tranche van regiodeals. Naar verwachting zal coördinerend Minister Schouten dit voorjaar een brief aan de Tweede Kamer sturen met de randvoorwaarden. Het college van Gedeputeerde Staten is momenteel verkennend in gesprek met de regio Noord-Limburg en het Rijk om de kansen en mogelijkheden hiervan te bezien. De regio Noord-Limburg is op dit moment bezig met het opstellen van een strategische investeringsagenda die later dit jaar kan leiden tot een propositie voor de nieuwe tranche regiodeals.

2018 is ook het jaar waarin Limburgse gemeenten na de verkiezingen voor de gemeenteraad tot nieuwe bestuursakkoorden zijn gekomen. Veel Limburgse gemeenten willen aan de slag met verduurzaming en de energietransitie. Er liggen goede kansen om samen te werken bij de verdere uitwerking van ons beleid in het kader van de Limburgse Energie en Klimaat Transitie Aanpak (LEKTA) en onze Regionale Energie Strategieën (RES). Tegelijkertijd moeten de ambities, onzekerheden en het tempo van de energietransitie en andere grote veranderopgaven worden afgewogen tegen de beschikbare middelen en de draagkracht van alle partners en inwoners van Limburg.

Financiële terugblik op 2018

Het boekjaar 2018 wordt afgesloten met een vrij resultaat ad € 6,61 mln. Onderstaand treft u de belangrijkste verschillen op hoofdlijnen aan.

€ x 1 mln.

Verschillen met invloed op resultaat na verrekeningen met egaliserende reserves/balansposten	Resultaat	Effect	Overboeking naar 2019 e.v.
1.Reguliere baten en lasten in programma's	11,94	V	11,50
2.P-begroting	6,94	V	6,57
3. Overhead	2,52	V	1,85
4.Kapitaallasten	0,06	V	
5.Opcenten MRB	-0,24	N	
6.Algemene uitkering provinciefonds	0,21	V	
7.Voorziening APPA	-0,19	N	
8.Resultaat beleggingen/overige eigen middelen	0,08	V	
9.Resultaat voorgaande dienstjaren	4,18	V	0,80
10. Vrijval van reserves	1,83	V	
Totale resultaatafwijking begroting vs realisatie	27,33	V	20,72
Vrije resultaat Jaarstukken 2018	6,61	V	

Het voorlopige vrije resultaat ad € 6,61 mln. wordt als volgt bestemd:

- € 1 mln. voor de verhoging van het subsidieplafond voor het project "75 jaar bevrijding";
- € 2,95 mln. als alternatieve dekking van de Einsteintelecoop;
- € 2,66 mln. vloeit terug naar de Immunisatiereserve, conform de financiële spelregels.

Besluitvorming door Provinciale Staten hierover vindt plaats bij vaststelling van de jaarrekening.

Voor een uitgebreide toelichting op deze verschillen verwijzen wij naar de Jaarstukken 2018, onderdeel 6.5 Toelichting op het overzicht baten en lasten 2018.

2. Inhoudelijke hoofdlijnen en accenten

2.1 Limburg werkt en groeit

De Limburgse economie groeit gestaag. De werkgelegenheid en vacatures nemen toe, en de werkloosheid daalt. De programma's Investeringsklimaat (1.1) en Innovatiekracht (1.2) dragen bij aan een aantrekkelijke provincie voor ondernemers en investeerders en versterken zo het verdienvermogen van bedrijven in Limburg. Wij werken daarin samen met partners: regionaal, bovenregionaal en internationaal.

Rond de Brightlands Chemelot Campus zien we een toename van kenniswerkers, startups en studenten. Het aantal startups en arbeidsplaatsen op de Maastricht Health Campus is mede dankzij een provinciale impuls sterk toegenomen en overtreft nu al de streefwaardes van 2023 (1.2.2.). In Venlo zien we groei van het aantal studenten, bedrijven, werkgelegenheid en onderzoeksfaciliteiten. In 2018 is ook 21 hectare grond (werklandschap) uitgegeven en is het aantal arbeidsplaatsen met 600 gestegen tot een totaal van 4.500 (1.2.3.). Bij de Brightlands Smart Services Campus was 2018 het jaar waarin het programma Techruption van start is gegaan. Het aantal studenten, de werkgelegenheid en bedrijfsvestigingen groeien ook hier (1.2.4.). De rapportage 'Inventarisatie en meerwaarde van campussen in Nederland' (BCI, juni 2018) geeft aan dat Limburg met de campussen een goede strategie volgt. Het ecosysteem van internationale ondernemers, onderzoekers en studenten begint zijn vruchten af te werpen. Het provinciale beleid sluit goed aan op het door de Minister van EZK gepresenteerde innovatiebeleid met de kamerbrief 'Naar Missiegedreven Innovatiebeleid met Impact'. Brightlands Innovation Factory (BIF) heeft met een provinciale bijdrage van € 1 mln. een impuls gegeven aan het aantrekken, genereren en versnellen van 76 startups, waarvan 25 gerelateerd aan de focusgebieden van de Brightlands Chemelot Campus. Op ons initiatief bezien de vier campusorganisaties op welke wijze BIF breder kan worden ingebed (1.2.1.). In het kader van Brightlands wordt ook de samenwerking verder onderzocht tussen de vier campussen in relatie tot kennisintensieve sectoren (1.1.4.).

Met de Universiteit Maastricht heeft de Provincie een versterking in gang gezet op het vlak van natuurwetenschappen in Limburg (1.2.1.). Aansluitend hierop is ook bijgedragen aan de oprichting van het 'Institute for Gravitational Research' en de inrichting van het R&D Fieldlab ETPathfinder. Deze ontwikkeling draagt bij aan de kandidatuur van de euregio voor de Einstein Telescoop, en heeft een sterke economische impact op de regio.

Waar het gaat om de sectoren die tot het DNA van Limburg behoren, zijn eveneens stappen gezet. Denk hierbij aan de start van het logistiek programma van LIOF en de uitvoering van 6 euregionale projecten (1.2.5.). Voor wat betreft het programma Limburg Makers is in 2018 ondersteuning geboden met workshops, tien innovatievouchers en 22 innovatieprojecten (1.2.6.). Via het Investeringsprogramma Toerisme en Recreatie 2016-2019 zijn meer dan 100 MKB-bedrijven ondersteund (1.2.7.). In het kader van 'Actieplan Waterrecreatie Midden- en Noord-Limburg zijn 21 projecten ondersteund en er zijn meer dan 100 subsidies verstrekt via de subsidieregeling 'Stimuleren investeren in de toekomst door toeristische ondernemers' (1.2.7.). Maastricht Aachen Airport (1.1.5.) heeft in 2018 een groei van 25% vrachtvolume en 57% passagiersvervoer gerealiseerd. De passagiersterminal is verbouwd en het onderhoud is conform plan uitgevoerd.

Via de MIT-regeling is voor 51 Limburgse bedrijven financiële ondersteuning voor innovatie-onderzoek beschikbaar gesteld en met het Rijk zijn afspraken gemaakt over het voortzetten van de regeling (1.1.1.). LIOF en de Industrie und Handelskammer (IHK) hebben afspraken gemaakt over grensoverschrijdende samenwerking. Samen met LIOF, gemeenten en ontwikkelbedrijven zijn wij in 2018 erin geslaagd 55 bedrijven aan te trekken of te ondersteunen bij een uitbreiding met een investeringsvolume van € 620 mln. en in totaal 3.400 arbeidsplaatsen (1.1.2.). Via het Limburgs Business Development Fund (LBDF) zijn inmiddels zo'n 145 ondernemers financieel ondersteund (1.1.2.).

2.2 Limburg voor elkaar

Voorjaar 2016 hebben Provinciale Staten koers uitgezet met de Sociale Agenda Limburg 2025 om de hardnekkige achterstanden op het vlak van gezondheid en (arbeids)participatie in te lopen (1.3.3., 2.1.1. en 2.1.2.). De totale voortgang van de sociale agenda is laatst in augustus 2018 gepresenteerd met een rapportage (kenmerk 2018/56048). In mei 2018 is de eerste integrale effectmeting 'Talent keert de trend' (kenmerk 2018/33123) gepresenteerd. Hieruit blijkt dat met de sociale agenda goede stappen voorwaarts zijn gezet. Ook blijkt dat de partners rond de sociale agenda de urgentie en gekozen koers onderschrijven, en grote waardering hebben voor de rol die de Provincie Limburg in dat verband neemt. Tegelijk zijn er ook voorstellen gedaan om talentontwikkeling meer centraal te stellen, te investeren in de vroegste levensfasen en acties nog meer te focussen op de probleemgebieden in Zuid-Limburg en in Roermond en Venlo. Dit sluit goed aan bij de accenten (zoals op het vlak van 'veilige hechting') die reeds zijn gezet met het uitvoeringsprogramma 2018-2019 (kenmerk 2017/77762), in het kader van de Actieplan Positieve Gezondheid 2017-2019 (2.1.1.) met 45 ondersteunde initiatieven, en de Limburgse wijkenaanpak (2.1.2). De effectmeting heeft mede geleid tot PS-motie 2389, waarin GS worden opgeroepen tot nader onderzoek en binnen de Sociale Agenda acties te ondernemen om een gezonde levensstart bij kinderen verder te stimuleren. Het programma Kansrijke Start Zuid-Limburg is inmiddels gestart, waarbij ook Roermond en Venlo meedoen.

Met het Limburg Werkt Akkoord (1.3.3.) zijn onder meer 8.050 leerwerkplekken gerealiseerd waarvan 1.700 scholingstrajecten (via de provinciale scholingsvouchers voor niet werkende werkzoekenden) en zo'n 200 kandidaten in het kader van social return. Samen met de arbeidsmarktregio's, onderwijs en bedrijfsleven zijn 15 sectorale arrangementen ontwikkeld, gericht op de instroom van werkzoekenden. Ook is het programma 4Limburg in uitvoering gegaan. Kijken we naar de bredere arbeidsmarkt- en onderwijsaanpak (1.3.1. en 1.3.2.) dan zien we dat MKB Sectorplan Limburg heeft geleid tot het succesvol invullen van 250 vacatures in 'krapteberoepen'. Het aantal Euregioscholen in het primair en voortgezet onderwijs is gestegen tot 70. En 450 leerlingen hebben het taalcertificaat behaald. Met name de betrokkenheid van VMBO en MBO is gestegen. In 2018 is aan Duitse en Nederlandse zijde overeenstemming bereikt over structurele financiering van de vier grensinfopunten. In het kader van de Educatieve Agenda Limburg zijn 35 projecten in uitvoering gebracht op het vlak van talentontwikkeling, digitalisering en doorlopende leerlijnen tussen het primair en voortgezet onderwijs.

Op 28 maart 2018 zijn de resultaten van de proeftuinen positieve gezondheid ('anderhalvelijnszorg') gepresenteerd (2.1.1.). Uit onderzoek onder 20.000 patiënten blijkt dat wachttijden zijn afgenomen en patiënten meer tevreden zijn over de geleverde zorg. De transformatie van het Huis voor de Zorg in Burgerkracht Limburg is in 2018 afgerond (2.1.1.). Zie ook: www.burgerkrachtlimburg.nl.

2.3 Leven in Limburg

Limburg zet in op de verbindende kracht van hedendaagse cultuur en ons erfgoed (2.2.). Daarbij zoeken wij meer publieksbereik, verbindingen naar andere sectoren, internationale samenwerking en verbeteren wij de efficiency. In 2017 en 2018 is het provinciaal Cultuurplan en de subinfrastructuur in uitvoering gebracht (2.2.1.). Wij hebben ons ingezet voor het versterken van de provinciale musea met een visitatie, met projecten en in de lobby voor meer steun van het Rijk. De samenwerking in de Stedelijke Cultuurregio Zuid heeft geleid tot een profiel dat is aangeboden aan de Minister van OCW. Wij hebben 172 festivals en evenementen ondersteund. Met het Aanvalsplan Noord- en Midden-Limburg hebben we initiatieven ondersteund. Met de regeling Bibliotheek en Maatschappij zijn we laaggeletterdheid tegen gegaan in 12 projecten. Met de uitvoering van het programma Cultuureducatie met Kwaliteit 2017-2020 brengen we de jongste generaties in contact met cultuur. Via het Masterplan Muziekonderwijs DOOR! hebben inmiddels 180 scholen bijzondere aandacht voor muziekonderwijs. Het aantal euregionale projecten dat wij hebben kunnen steunen, is gegroeid van 14 projecten in 2017 naar 24 projecten in 2018. In het kader van het programma Sport (2.3.) hebben wij met het Huis voor de Sport en Topsport Limburg uitvoering gegeven aan het convenant Limburg Sport. Het uitvoeringsprogramma 2018-2019 'Sportend Limburg bereikt meer' is in uitvoering, met steun aan tientallen projecten voor en door heel Limburg. Hierbij zijn onder meer 13 trainingscentra, tientallen nieuwe en innovatieve evenementen met duizenden deelnemers en meer dan 1.500 talenten ondersteund. De 11 werkplannen van de sporttakplatforms van de speerpunt-, kern- en kanssporten zijn uitgevoerd. Onze 13 nationale en regionale trainingscentra zijn ondersteund. Ook hebben 1400 kansarme jongeren en 500 burgers met een beperking kunnen deelnemen aan sportactiviteiten.

Binnen het erfgoeddrieluik (2.2.2., 2.2.3. en 2.2.4.) werken we aan zichtbaar, toegankelijk en publieksgericht erfgoed in Limburg met het beleidskader 'Toekomst voor erfgoed'. Wij investeren in een transitie van en samenwerking met het erfgoedveld en onze erfgoedinstellingen, als voorwaarde voor het bereiken van onze beleidsdoelen. De coöperatie erfgoed is in 2018 een feit geworden, met een

toename aan passende initiatieven binnen onze erfgoedinnovatieregeling. Met de Focusnotitie Monumenten 2017-2019 (2.2.3.) wordt extra ingezet op het terugdringen van restauratieopgaven waar dat nodig is. Daarbij realiseert Limburg monumenten die voor de lange termijn verzekerd zijn van een economische en/of maatschappelijke functie en dus een groter rendement. Zo verbreden we in Limburg de functies en het draagvlak van onze momenten. Wij voeren ons beleid uit met onder meer de Subsidieregeling restauratie monumenten 2017-2019. Ook geven wij uitvoering aan het programma kerken 2016-2019, wat inmiddels heeft geleid tot ondersteuning van 12 initiatieven. Limburg zet Archeologie (2.2.4.) vanaf 2017 sterker dan ooit in de etalage. Het depot is verhuisd met doorontwikkeling op 5 functies: opslag, restauratie, onderzoek & onderwijs, archeohotspot en informatievoorziening. De Vondst heeft als Centrum voor archeologie in Limburg op 10 oktober 2018 de deuren geopend met inmiddels al zo'n 1.000 bezoekers.

Met Heerlen, Maastricht, Sittard-Geleen en Venlo zijn meerjarige overeenkomsten gesloten voor stedelijke ontwikkeling met een investering van € 69 mln. aan provinciale middelen (2.4.1.). Wij streven hierbij naar steden met een sterker onderscheidend eigen profiel en een beter vestigingsklimaat. Veranderde marktomstandigheden en beperkingen in de financiële mogelijkheden van gemeenten hebben de voortgang beperkt. Ook voor de ontwikkeling van 10 regionale centra zijn afspraken gemaakt met betreffende gemeenten. De 11 projecten in het kader van de herstructurering van wijken (2.4.2.) zijn afgerond (10) dan wel in voorbereiding (1). Voor 2 wijken gaan we over tot een herijking van afspraken in 2018. Binnen het uitvoeringsprogramma IBA (2.4.3.) is in 2017 focus gebracht via selectie van sleutelprojecten. Hiervan zijn 6 afgerond en 14 projecten zijn in uitvoering (2.2.4.). De transformatie van Parkstad heeft een aanvullende impuls gekregen in 2018 door middel van de gesloten regiodeal en daaruit volgende steun van het Rijk.

Na het vaststellen van de startnotitie digitale samenleving door GS en PS in januari 2018 is de Provincie een verkenning gestart naar de impact van digitalisering op Limburg. Vertrekpunt is de ambitie van het provinciaal bestuur om samen met partners voorop te lopen in de digitale samenleving en te streven naar een uitstekende dienstverlening. Het resultaat is een netwerk en een rapport vol met (Limburgse) voorbeelden, ideeën en noties voor de digitale samenleving in Limburg op basis van nagenoeg 350 gesprekken en rapporten. Zie ook: www.limburg.nl/thema/digitale-samenleving.

PS zijn 18 december 2018 geïnformeerd door middel van de voortgangsrapportage 'snel internet Limburg 2022' (kenmerk 2018/87126). Daarbij zijn met name in Noord- en Midden-Limburg grote stappen voorwaarts gezet. Het actieplan 2019-2022 zal zich meer richten op de aanleg in Zuid-Limburg en bij bedrijven.

2.4 Energie van Limburg

Limburg gaat voor een samenhangende aanpak van asbestsanering, energiebesparing en opwekking van duurzame energie (3.7). Onze 9 showcases en het inrichten van het Asbest- en Energiecentrum Limburg helpen ons in het versterken van onze aanpak. Wij leren met onze partners via projecten en leiden mensen op om het vele werk te doen, en dat draagt ook bij aan de werkgelegenheid. In de periode 2016-2018 is ruim 2.6 mln. m² aan asbestdaken verwijderd in Limburg. De vertraging in de vaststelling van het wettelijk kader met betrekking tot het verbod op asbestdaken en de versnelling in de energietransitie vanwege het Klimaatakkoord, hebben doorgewerkt in verschuivingen in het provinciaal beleid.

Ons financieel instrumentarium (DuurzaamTHUIS leningen en Limburgs Energiefonds) met de daarin doorgevoerde optimalisaties, is het best functionerende in Nederland. De EIB heeft dat gewaardeerd met een investering van € 75 mln om het nog beter te laten renderen. In het kader van het Limburgs Energiefonds zijn ruim € 47 mln. aan middelen uitgezet. Voor de regeling DuurzaamTHUIS is inmiddels ruim € 84 mln. aan middelen uitgezet. Het gebruik van het instrumentarium neemt nog steeds toe. De subsidieregeling Duurzame Maatschappelijke Organisaties ondersteunt het Limburgse verenigingsleven. In 2018 zijn in totaal meer dan 4.000 aanvragen met betrekking tot duurzaamheidsleningen afgehandeld. Sinds invoering zijn 11.000 'duurzaam thuis' leningen verstrekt voor de aanpak van bestaande woningen. Het digitaal aanvragen van subsidies is overigens sinds 1 juni 2018 volledig geïmplementeerd voor alle provinciale subsidieregelingen.

Het nieuwe Kabinet heeft, mede door de klimaatafspraken van Parijs, de energie- en klimaattransitie in een versnelling gebracht. Het nationale klimaatakkoord heeft voor een nieuwe dynamiek gezorgd. Ook in Limburg maken we extra werk van energie. Het energiebeleid is herijkt. In december 2018 hebben GS ingestemd met de LEKTA-aanpak. Dit leidt tot:

- Stappen voorwaarts in de opwek van duurzame energie (wind en zon);
- Het verder faciliteren van het Limburgs Energie Akkoord. LEA is een akkoord dat is ondertekend door 12 bedrijven (incl. Chemelot), Limburgse Werkgevers Vereniging (LWV), gemeente Maastricht en de Provincie. Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) en Enexis zijn ondersteunende partners met als doel te komen tot een structurele vermindering van de CO₂-uitstoot;
- Het met onze partners (gemeenten, waterschap, netwerkbeheerder en andere stakeholders) opstellen van 2 Regionale Energie Strategieën om naar 2030 concrete stappen te zetten in de energietransitie op het terrein van 'gebouwde omgeving' en 'opwek duurzame energie'. Onderleggers hierbij zijn onderzoeken die gedaan zijn naar de mogelijkheden om te komen tot een toekomstbestendige architectuur voor energienetwerken voor lange en korte termijn (uitvoering PS-motie 2317);
- In het verlengde daarvan is ook de realisatie en verdere uitrol van warmtenetten opgepakt.

Voor de aanpak van de na-ijlende effecten van de mijnbouw is in juni 2018 aan de gemeente Kerkrade een subsidie verleend (3.7.5.). Op dit moment zijn 13 historische schachten opgespoord, één ervan is gesaneerd en van twee is de sanering in uitvoering. Van de zes wat oudere industriële schachten is één gesaneerd. Met de Universiteit van Utrecht wordt voor het mijngas een monitoringsprogramma opgesteld. Inspectie van de industriële schachten is gestart met een veldinventarisatie van de basissituatie van elk van de schachten. Gestart is met de realisatie van zeven diepe boorputten voor de monitoring van het stijgende mijnwater. Eind 2018 had de Stichting Calamiteitenfonds Mijn(water)schade Limburg 12 schrijnende gevallen van mijn(water)schade in behandeling. De hiervoor noodzakelijk uit te voeren herstelwerkzaamheden vinden plaats in 2019.

2.5 Limburg leefbaar en groen

In 2018 zijn belangrijke stappen gezet in de samenwerking van gemeenten en Provincie bij de realisatie van de ambities uit het POL (3.4.1.). De bestuursafspraken met betrekking tot de regionale uitwerking POL tussen het college van GS en de colleges van B&W uit 2016 zijn geactualiseerd. Ze gaan nu inhoudelijk over meer thema's dan alleen wonen. Zo zijn er afspraken gemaakt over de uitvoering van de regionale (structuur-)visies voor bedrijventerreinen, kantoren en winkels (3.3.1.). Ook is een vertaalslag gemaakt van de resultaten van het provinciale hotelmarktonderzoek, opgeleverd in het voorjaar van 2018 en in regionale visies vrijetijdseconomie. Wij hebben inmiddels ook 17 projecten gesteund in de aanpak tegen winkelleegstand (3.4.2.). De bestuursafspraken zijn geborgd in de Omgevingsverordening, door middel van een wijziging die in december 2018 door de Staten is vastgesteld.

Wij zijn partner in diverse gebiedsontwikkelingen, waartoe wij voor sommigen ook een provinciaal inpassingsplan opstellen of hebben opgesteld (3.4.2.). Bij Buitengoed Geul en Maas hebben wij stappen voorwaarts gezet in de aankoop en overdracht van gronden (leidend tot de realisatie van 19 ha natuur) en bij de realisatie van ontsluitingen en de ontwikkeling van het gebied met ondernemers. De gemeentelijk plannen (200-250 per jaar gemiddeld) toetsen wij op provinciale belangen.

In 2018 is ook gestart met de voorbereiding van de Omgevingsvisie Limburg, als actualisatie van POL2014 in 2020. Het proces van de Nationale Omgevingsvisie (NOVI) liep door en heeft eerste inhoudelijke producten opgeleverd (een Kabinetsperspectief).

De provincie heeft de kaders voor het Programma Hoogwaterveiligheid geactualiseerd (GS besluit mei 2018) en besloten om de Bestuursopdracht water-normen te gaan uitvoeren. In 2018 heeft het Rijk het programma Integraal Riviermanagement geïntroduceerd, waarvan de eerste consequenties voor de Limburgse Maasvallei in 2019 waarschijnlijk zullen worden. Voor koploper Oeffelt (verkenning) en Lob van Gennep (onderzoek) heeft besluitvorming in het kader van MIRT plaats gevonden. De MIRT-verkenning Meer Maas Meer Venlo is beëindigd. Dijkverbeteringsplannen zijn door het Waterschap Limburg opgepakt (3.5.1). De uitvoering van gebiedsontwikkeling Ooijen-Wanssum ligt op schema (3.5.2).

Naast de waterveiligheid, richt het provinciale waterplan 2016-2021 zich ook op de ontwikkeling van ons gehele Limburgse watersysteem met bijzondere aandacht voor klimaatbestendigheid, natuurontwikkeling, waterkwaliteit, waterwinning en grondwaterbeheer (3.6.). Het extreme weer in het voorjaar en de zomer van 2018 heeft geleid tot meer aandacht voor impact van een veranderend klimaat. In juni 2018 is ook in PS motie 2397 aangenomen om het beleid en de middelen te herprioriteren. Zie in dit verband ook de mededeling van 18 januari 2019. Medio 2019 volgt een evaluatie van het waterplan en zal gekeken worden waar aanpassingen van beleid gevraagd zijn. Waterschap Limburg speelt met het uitvoeringsprogramma 'Water in balans' al in op de opgaven die volgen uit een veranderend klimaat. Waar het gaat om natuurontwikkeling zien we dat in 2018 inmiddels 13 van de 48 (tot en met 2021 geplande) 'natte natuurparels' zijn gerealiseerd. Zorgpunt bij het partnercontract met het waterschap is de achterblijvende resultaten bij het beekherstel.

Bijna twee derde van Limburg is buitengebied. Limburg werkt aan een 'excellent platteland' met natuur en landschap als belangrijke onderdelen van ons vestigingsklimaat (3.8.). Hiervoor zijn vier accenten bepaald: versterking van samenwerking en cross overs in de keten; sturen op maatschappelijk en eco-

gisch duurzame productie; bijdragen aan de energie en klimaattransitie; en inzet op duurzame innovatieve verdienmodellen. In het kader van gebiedsgericht werken hebben wij in 2018 medewerking aan het Landschapsfonds toegezegd. Hiermee wordt ingezet op duurzaam onderhoud en doorontwikkeling van het landschap in samenspraak met alle relevante stakeholders. Tevens zijn nieuwe afspraken gemaakt in de samenwerking binnen de euregio, de nationale parken en het landschapspark Zuid-Limburg. Het beheer van landschappelijke elementen en de bestaande natuur is voortgezet. Ter versterking van de natuur is in 2018 ruim 35 ha nieuwe natuur gerealiseerd en 99 ha ingericht, onder meer door oplevering van gebiedsprojecten (PIO) als Heidsche Peel en Sarsven en de Banen. Daarnaast hebben we diverse externe partijen gesteund bij projecten die bijdragen aan het behoud en herstel van 27 bedreigde Limburgse soorten. Ook hebben we vier Natura 2000 beheerplannen in procedure gebracht (waarvan twee vastgesteld) en is de programmatische aanpak stikstof (PAS) doorgezet, ondanks de onzekerheid vanwege juridische procedures bij het Europese Hof en de Raad van State.

Voor de landbouw is met name gebruik gemaakt van de subsidieverordening Plattelandsontwikkelingsprogramma 2014-2020 (POP3). Met behulp van deze regeling zijn bijna honderd projecten ondersteund op het gebied van duurzaam produceren, bedrijfsvernieuwing, innovatie en modernisering. In 2018 heeft het Ministerie van LNV de visie 'Landbouw, Natuur en Voedsel: Waardevol en Verbonden' gepresenteerd. De Nederlandse land- en tuinbouw en visserij is wereldwijd toonaangevend. Het is de ambitie van het kabinet deze positie te behouden. Centraal staat een omslag naar kringlooplandbouw in 2030. Voor de zomer 2019 volgt het Realisatieplan van de Minister. De implicaties daarvan zullen in 2019 ook aandacht vragen voor het Limburgse beleid.

In 2018 is verder gewerkt aan de realisatie van de Agenda Limburgse Woningmarkt 2016-2019 (voldoende woningen op de juiste plek) en de structuurvisies van iedere Limburgse regio (3.3.1.). Hierover is gerapporteerd met de voortgangsrapportage (kenmerk 2018/73594). Sinds invoering zijn 2.941 startersleningen verstrekt en in 2018 zijn ook extra middelen beschikbaar gekomen om deze regeling voor te zetten tot 31 december 2023. Met het Transitiefonds ondersteunen wij inmiddels 23 vernieuwende Limburgse projecten die bijdragen aan de verduurzaming en de realisatie/verbouw van ruim 720 sociale huurwoningen.

In 2018 heeft de provincie effectief invulling gegeven aan de milieutaken in medebewind en ondersteunende instrumenten ontwikkeld in het kader van het beheersen van milieuveiligheid en milieubelasting (3.7.3.). Het Meerjarenprogramma bodem en ondergrond 2016-2020 ligt op koers en het actieprogramma 2018 is gerealiseerd, ook ten aanzien van de afspraken met het Rijk op het gebied van bodem(sanering) en ondergrond (3.7.4.).

Waar het gaat om vergunningen en handhaving bijzondere wetten zijn taken uitgevoerd conform wetgeving en het VTH-Beleidsplan Limburg 2017-2020 (3.7.6., 3.7.7. en 3.7.11.). Er zijn op het gebied van toezicht en handhaving ook stappen voorwaarts gezet in de samenwerking met onze partners en het bereiken van meer efficiency in de uitvoering.

Voor zover wij uit de kwartaalrapportage 2018 van de RUD kunnen afleiden is niet volledig helder of alle beoogde resultaten over 2018 zijn bereikt. Definitieve helderheid is pas te geven als we de definitieve jaarstukken van de RUD hebben ontvangen over de uitvoering van de WABO milieuadviezen, vergunningen en handhaving (3.7.8., 3.7.9. en 3.7.10.). De extra opdracht 'intensivering toezicht

afvalbedrijven' is einde 2018 door de RUD opgestart, omdat de financiële dekking hiervan in 2018 nog niet is vastgesteld en de aanpak (als onderdeel van het aanvalsplan risicovolle bedrijven) pas eind 2018 is uitgewerkt.

2.6 Limburg verbonden en bereikbaar

De railagenda bestaat uit een samenhangend geheel van regionale en internationale spoorverbindingen, inclusief logistieke railterminals, tarifiering en ticketing. De elektrificatie Landgraaf-grens is in 2018 afgerond als voorwaarde voor de eerste Drielandentrein naar Aachen (3.1.2.). De trein rijdt sinds 27 januari 2019, als tweelandentrein. De realisatie van de spoorverdubbeling tussen Heerlen en Landgraaf heeft enige vertraging opgelopen. Met de mededeling portefeuillehouder en in de Commissie van 12 april 2019 hebben wij u geïnformeerd inzake het voorgenomen besluit over het project Verbetering Maaslijn (kenmerk 2019/24829) en over de uitkomst van de gesprekken die we met onze partners hebben gevoerd. Voor de ontwikkeling van Maastricht-Noord fase 2 is in november 2018 Rijksgeld beschikbaar gesteld. Arriva heeft in 2018 met succes een aantal zorgpunten en tekortkomingen uit de dienstregeling 2017 gerepareerd, leidend tot een afname van klachten (3.1.1.).

Provinciale Staten hebben in 2018 met het mobiliteitsplan 'Slim op weg naar morgen' (kenmerk 2018/8224) de kaders vastgesteld (3.2.). Op basis hiervan heeft een herijking plaatsgevonden van alle projecten die gefinancierd worden met bereikbaarheidsmiddelen. De uiteindelijke keuze welke mobiliteitsmiddelen via de bereikbaarheidsmiddelen worden gefinancierd zal in 2019 aan de orde komen. In het kader van het Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport (MIRT) hebben wij afspraken gemaakt zoals voor onze internationale treinverbindingen (3.1.), voor Limburgse weginfrastructuur (A2 en A67) en de snelfietsroute tussen Maastricht en Meerssen. De Buitenring Parkstad Limburg is inclusief natuurcompensatie volledig gerealiseerd en opengesteld voor verkeer. Aan de orde in 2019 is de realisatie van de aansluiting op de A76 bij Nuth (3.2.6.). De reconstructie van de N280 is in 2018 gestart voor het wegvak Roermond. Realisatie van de nieuwe railterminal Greenport Venlo en de uitbreiding van de haven Wanssum zijn in 2018 gestart (3.2.4.). In december 2018 bent u geïnformeerd over de stand van zaken met betrekking tot het beheer en onderhoud van infrastructurele kapitaalgoederen en het beheerplan kunstwerken en geluidsbeperkende constructies (kenmerk

2018/78971). Beheer en onderhoud heeft conform Statenbesluitvorming bij de Programmabegroting 2019 volgens het niveau 'de basis op orde' een hogere prioriteit gekregen (3.2.5.).

2.7 Limburg onbegrensd

Met de voortgangsnotitie grensoverschrijdende samenwerking (kenmerk 2019/15695) is inzichtelijk gemaakt hoe het grensoverschrijdend perspectief in ons beleid is verankerd en uit de diverse voortgangsrapportages en de jaarstukken blijkt ook hoe deze tot uitvoering komen (4.1.7.). Dit blijkt onder meer uit de vorderingen in het kader van ons Actieplan Grensoverschrijdend Leren en Werken (1.3.2.) of de voortgang in het realiseren van onze Railagenda (3.1.2.). Ook in de Limburgse kennisinfrastructuur zetten de Limburgse kennisinstellingen stappen over de grens. Wij ondersteunen dit van harte zoals bij de campussen (1.2.) en de Einstein Telescoop (4.1.9.). In het realiseren van ons beleid benutten wij ook de krachten van onze ondersteunende infrastructuur zoals onze euregio's (4.1.8.), grensinfopunten (1.3.1.), onze post in Düsseldorf (4.1.7.) en ons 'public affairs team' in Brussel en Den Haag (4.1.9.). De transformatie van de Euregio Maas-Rijn tot EGTS is in 2018 succesvol doorlopen en zal op 4 april 2019 bezegeld worden.

Op basis van een verkenning in 2018, zijn tijdens de regeringsconsultatie tussen Nederland en Noordrijn-Westfalen op 19 november 2018 afspraken gemaakt over de organisatie van de grensoverschrijdende samenwerking (4.1.7.). Rijk, de drie grensprovincies Overijssel, Gelderland en Limburg, de vier euregio's, de drie Regierungsbezirke en het Land NRW participeren in deze samenwerking. Een van de afspraken is een jaarlijkse Grenslandconferentie die voor het eerst gehouden zal worden op 9 mei 2019 in Venlo. Daarnaast is ook met Vlaanderen een samenwerkingsstructuur opgezet waarin Zeeland, Noord-Brabant en Limburg met Rijk en gemeenten participeren. In 2018 is onder andere door middel van een kennismissie gestart met het aanhalen van de banden met Wallonië.

Per 1 januari 2019 is voor ruim € 280 mln. aan Europese middelen geïnvesteerd in projecten van Limburgse partners. Hiermee zijn de resultaatdoelstelling (€ 200 mln.) en de inspanningsdoelstelling (€ 250 mln.) ruimschoots gehaald.

2.8 Limburg in actie

In 2018 is het Plan Public Affairs 2018-2019 (GS 2018-322) vastgesteld waarbij onze lobbyaanpak in samenhang is gebracht met het buurlandenbeleid. Het Limburgse aanbod aan het kabinet (GS 2018-25875) is hierin een volgende stap geweest. Dit heeft niet alleen geleid tot een intensivering van de aanpak in het kader van energie en klimaat (3.7.1.). Het is tevens de grondslag geweest voor de ingediende Regiodeal voor de transformatie Parkstad Limburg (GS 2018-56695).

Limburg heeft een inhaalslag gemaakt met de uitvoering van het Interbestuurlijk Toezicht conform het verbeterplan. Dit is ook gebleken uit onderzoek van de Zuidelijke Rekenkamer, zoals 17 december 2018 gepubliceerd (4.1.4.). Ten aanzien van het financieel toezicht op gemeenten (4.1.5.) is de wettelijke rol vervuld en is voorzien in verdiepingsonderzoeken voor gemeenten in Maastricht en Heuvelland. Voor Sittard-Geleen en voor de gemeente Beekdaelen is invulling gegeven aan preventief toezicht. De gemeenten Onderbanken, Nuth en Schinnen vormen op 1 januari 2019 samen één nieuwe gemeente Beekdaelen (4.1.2.). Wij zullen conform de Wet Algemene Regels Herindeling onze provinciale rol blijven nemen. Ook zullen wij invulling blijven geven aan de intentieverklaring 'Gezamenlijk werken aan de toekomst van Onderbanken, Nuth en Schinnen. Tegelijkertijd hebben we oog voor specifieke situaties zoals in Venlo. Hier combineren wij het versterken van de financiële huishouding met de kansen om programma's samen uit te voeren, door middel van een bestuurlijk afsprakenkader. Een dergelijke aanpak voorzien wij ook voor de gemeente Sittard-Geleen.

Kennisinstellingen uit de Euregio (België, Duitsland, Nederland) hebben 13 september 2018 een Memorandum of Understanding ondertekend (4.1.9.). Deze partnerinstituten werken samen aan stappen die nodig zijn om te komen tot een bid om de Einstein Telescoop te vestigen in de grensregio rond Zuid-Limburg. Op 6 november 2018 is met algemene stemmen een motie aangenomen door de Tweede Kamer met het verzoek aan de regering om: (1) te investeren in het Research en Development Fieldlab ETPathfinder (zie 1.1.) en (2) de voorbereidingen met de buurlanden te regisseren die bijdragen aan het versterken van het bid en aan een goede afweging van de Nederlandse belangen. De Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap heeft op 18 december 2018 gerapporteerd aan de Tweede Kamer over de Einstein Telescoop en verdere vervolgstappen, met de buurlanden. Dit zal volgens de Minister op enig moment leiden tot een besluit van het Kabinet.

Van juli 2016 tot december 2017 is het 25-jarig bestaan van het Verdrag van Maastricht gevierd. Maastricht is op de kaart gezet als stad van dialoog over Europa. Onder leiding van de Universiteit Maastricht en samen met de gemeente Maastricht is, mede op basis van de evaluatie, besloten om onder naam 'Maastricht working on Europe' een structureel vervolg aan de activiteiten te geven met een programmaplan voor minimaal 10 jaar en een herkenbare locatie. Hiertoe zijn bij de Voorjaarsnota 2018 ook middelen beschikbaar gesteld. Daarbij is 2019 ook een bijzonder jaar, gezien de aanstaande verkiezingen voor het Europese Parlement.

Middels mededeling portefeuillehouder inzake projecten subsidieregeling Herdenken en Vieren 75 jaar bevrijding (d.d. 11-3-2019, kenmerk 2019/16195) zijn Provinciale Staten geïnformeerd over het voorstel van Gedeputeerde Staten om € 1 mln. extra beschikbaar te stellen om recht te kunnen doen aan de overweldigende respons uit de samenleving en zo aan de subsidieaanvragen te kunnen voldoen. Dit wordt gedekt uit het positief jaarrekeningresultaat 2018 en is verwerkt in het Statenvoorstel bij de Jaarstukken.

Limburg moet mee kunnen bewegen met alle veranderingen in onze samenleving. Op cultureel, economisch én sociaal gebied. De Provincie Limburg heeft daarom het initiatief genomen om met de Limburgse samenleving in gesprek te gaan over de uitdagingen van de toekomst. De Limburg Agenda, opgestart in 2018, speelt in op de vraag hoe Limburg in 2030 uit kan zien. Ruim 500 Limburgers, van jong tot senior en van deskundig tot leek, hebben actief meegedacht en -gepraat over deze agenda. Daarnaast is nog aan circa 1.000 andere Limburgers gevraagd hoe zij tegen het Limburg van nu en het Limburg van de toekomst aankijken. De Limburg Agenda is bedoeld als richtinggevend opdat Limburg inspeelt op de uitdagingen van de toekomst. De Limburg Agenda kan zo ook een bron van inspiratie zijn voor volgende beleidsperiodes.

$9 \times 2 = 18$

$8 \times 2 = 16$

$7 \times 2 = 14$

$6 \times 2 = 12$

$5 \times 2 = 10$

$4 \times 2 = 8$

$3 \times 2 = 6$

$2 \times 2 = 4$

$1 \times 2 = 2$

$1 \times 3 = 3$

WORK
HARD

3. Limburg betaalbaar

Zoals in de inleiding reeds is vermeld is het boekjaar 2018 na verwerking van de overboekingsvoorstellen afsloten met een vrij resultaat van € 6,61 mln. Hiervan vloeit € 2,66 mln. terug naar de Immunisatiereserve conform de financiële spelregels. Op hoofdlijnen treft u een verkorte programmarekening 2018 aan:

€ x 1 mln.

	Lasten			Baten			Saldo		
	Begroting ná wijzigingen	Realisatie	Vershil begroting/ realisatie	Begroting ná wijziginge	Realisatie	Vershil begroting/ realisatie	Begroting ná wijziginge	Realisatie	Vershil begroting/ realisatie
Baten en lasten begrotingsprogramma's	452,16	442,78	9,38	132,09	138,30	-6,21	-320,07	-304,48	-15,59
Overhead	47,73	43,74	3,99	0,26	4,44	-4,18	-47,47	-39,30	-8,17
Algemene dekkingsmiddelen	33,91	32,43	1,47	305,14	307,58	-2,45	271,23	275,15	-3,92
Provinciale Staten en Griffie	3,46	3,21	0,26	0,00	0,03	-0,03	-3,46	-3,18	-0,28
Totaal baten en lasten	537,25	522,16	15,09	437,49	450,35	-12,87	-99,77	-71,81	-27,96
Toevoeging reserves	268,49	277,15	-8,66	0,00	0,00	0,00	-268,49	-277,15	8,66
Aanwending reserves	0,00	0,00	0,00	368,26	376,29	-8,03	368,26	376,29	-8,03
Totaal	805,74	799,31	6,43	805,74	826,64	-20,90	0,00	27,33	-27,33

Afgelopen Statenperiode kende een consistent beeld: onze financiële positie is gezond. Wij beschikken over een in structureel evenwicht zijnde begroting en jaarrekening, een solide vermogenspositie, voldoende weerstandscapaciteit in relatie tot de risico's en een substantiële onbenutte belastingcapaciteit. Deze indicatoren zijn ook terug te vinden in de Jaarstukken 2018. Ook de Programma-begroting 2019 laat dit consistente beeld zien. In de afgelopen Statenperiode zijn de taakstellingen gerealiseerd.

Bijna alle intensiveringsmiddelen, bedoeld voor uitvoering van de beleidskaders en uitvoeringsprogramma's, zijn besteed. In de 1^e Afwijkingenrapportage 2019 wordt de meest actuele stand van zaken gepresenteerd over begrotingsruimte en stand van de reserves.

Eindstand immunisatiereserve

Een terugblik op de afgelopen Statenperiode laat ook zien dat door onze strakke sturing de voor de provincie belangrijke Immunisatiereserve bijna gelijk is geëindigd op het niveau waarmee wij aan het begin van deze statenperiode 2015-2019 zijn begonnen. Bij de start van de coalitie bedroeg de omvang van de Immunisatiereserve € 990 mln. (zie coalitieakkoord 2015-2019). Hiervan is tijdens deze coalitieperiode € 90 mln. (€ 70 mln. economische structuur versterking en € 20 mln. overige structuurversterking) geïnvesteerd in de Limburgse samenleving. Rekening houdende met de nog te nemen besluitvorming door Provinciale Staten inzake:

- gebiedsontwikkeling uitbreiding VDL Nedcar ad € 24,8 mln. (brief gedeputeerde Van den Akker 26-2-2019, GS 2019-15707);
- de extra toevoeging aan de bereikbaarheidsmiddelen ad € 8,53 mln. inzake het voorgenomen besluit over het project Verbetering Maaslijn (brief gedeputeerde Mackus, GS 2019/24829).

bedraagt de stand van de Immunisatiereserve afgerond € 986 mln. Op deze wijze is bijgedragen aan de instandhouding van het provinciale vermogen en ontstaat financiële ruimte voor de nieuwe Statenperiode.

